

Тоҳир МАЛИК

**Куёв бола,
сизга айтар
сўзим бор**

*Бисмиллаҳир Роҳманир Роҳийм.
Нурли умид ва пок руҳ билан оила қураётган
ардоқли йигитларимизга атадим.
Ёшларнинг бахт саройини қуришдаги
чиройли ишларига ҳисса қўшиш мақсадини
кўзлаб иш бошляпмиз, Аллоҳим, Ўзинг
хайрли оқибат бергайсан. Омийн!*

Тоҳир МАЛИК

Куёв бола, сизга айтар сўзим бор

Тошкент
«Turon zamin ziyo»
2015

УДК: 821.512.133-3
КБК 84(5Ў)6
M22

Тохир, Малик
M22 Куёв бола, сизга айтар сўзим бор: рисола (иккинчи
нашр) / Т. Малик. — Тошкент: «Turon zamin ziyo», 2015,
528 б.

ISBN 978-9943-25-082-6

Ўзбекистон Халқ ёзувчиси Тоҳир Маликнинг ушбу навбатдаги китобида оила билан боғлиқ мавзуларда суҳбат боради. Унда адиб оилада эркак кишининг ўрнига, унинг зиммасидаги масъулият қанчалик улут эканлигига китобхон диққатини қаратади. Шунингдек, оиланинг тинчлиги, хотиржамлиги билан боғлиқ яна кўп мавзуларда ҳам ёзувчи ўз мулоҳазаларини баён қилади.

УДК: 821.512.133-3
КБК 84(5Ў)6

Тақризчи:
Абдуғафур Искандар,
филология фанлари номзоди

ISBN 978-9943-25-082-6

© Т. Малик,
«Turon zamin ziyo»,
Тошкент, 2015

*Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ таолога
иймон келтирган, Унинг марҳаматларига
умид қилган ҳолда сўз бошлаймиз.
“Парвардигор қудратининг нишонларидан
яна бири — сизларни ўз жинсларингиздан
таскин топишларингиз учун жуфтлар
яратди ва ўрталарингизда муҳаббат ва
меҳрибонлик пайдо қилди.*

*Парвардигорнинг бу ҳикматларида
фикр қилувчи одамлар учун ажойиб
ибратлар бордир”.*

(Куръони Каримнинг Рум сурасидаги
оят маъносининг таржимаси.)

Муддао

Ассалому алайкум, ардоқли ўғлон! Бугун сиз мунис она-жонингиз мақтаган қиз билан учрашдингиз. Қизнинг ширин сўзлари дилингизни эритди, ширин жилмайиши ақлингизни олди, чиройи сизни ўзига ром этди. Сиз шундай гўзал, шундай иболи ва ҳаёли, шундай ақли ва одобли қизга уйланишни орзу қилиб яшаётган эдингиз, мана, Аллоҳга шукр, ниятингизга етай деб қолдингиз. Бугунга қадар сиз қутлуғ оиланинг ардоқли ўғлони эдингиз, энди файзли оиланинг суюкли куёви бўлиш арафасида турибсиз. “Куёвни пайғамбарлар сийлаган”, деган гап бор, шунга кўра, халқимизда сиз кабиларни эркалатиб, “куёв тўра” деб шарафлайдилар. “Куёв тўра”ни “хонадон шаҳзодаси” деган маънода ҳам қабул қилишимиз мумкин. Ҳа, бугун шаҳзода мартабасидасиз, эрта-индин эса, улғайиб “оила” деб аталмиш салтанатнинг султони бўлажаксиз. Тўйдан кейин сиз ҳақингизда сўз кетар бўлса, “турмуш қурди”, дейдилар. Ҳа, оилани муаззам саройга, тўйдан кейинги ҳаётни эса шу саройни қуришга ўхшатадилар. Демак, сиз ҳам, суюкли келинпошшамиз ҳам қурувчи мақомидасизлар. Яшаётган уйингизни бобонгиз ёки дадангиз қуриб беришган. Лекин “оила” аталмиш саройни сизларга биров қуриб бермайди. Гишт терувчи ҳам, сувоқчи ҳам ўзларингиз. Дурад-

гор ҳам, бўёқчи ҳам ўзларингиз. Бошқалар — устоз мақомида “ғиштни бундай тер, тўсинни бундай ташла”, деб маслаҳат берадилар холос. Бу маслаҳатлар кўпинча дуо кўринишида бўлади. Дуолар ҳисоби минглардан, миллионлардан ошса ҳам, ўзингизда бу бахтга интилиш бўлмаса, етолмайсиз. Амир Темура ҳазратлари бир шаҳарни қамал қилибди. Аёнлари дебдиларки, — “Эй амирим, дуо қилинг, шу шаҳарни олайлик”. Соҳибқирони акбар бунга жавобан айтибди: “Агар ҳар бир иш фақат дуо билан битса, Бадр жанги бўлмас эди”. Бу жавобда улуғ ҳикмат бор. Дуо ижобат бўлмоғи учун банданинг ўзи жону жаҳди билан ҳаракат қилмоғи зарур. Агар сиз бахт қалъасини забт этмоқни ният қилган экансиз, ёпиқ дарвоза олдида тиланчи каби қўл очиб ўтираверсангиз, йиллар давоми емай-ичмай, ухламай, бедорлик билан кўз ёшлари тўкиб дуо қилиб чиқсангиз ҳам муродингиз ҳосил бўлмайди. Забт этмоқнинг шарты — ҳужум қилиш, тадбир ишлатиш, бирикки ҳамла билан иш битмаса, тушкунликка тушмаслик, сабр қилиш ва кейинги ҳужумга тайёргарлик кўриш.

Қурадиган саройингиз “бахт” дея шарафланмоғи учун унинг пойдевори — иффат, ҳаё, ғишлари — сабр ва шукр, девори иймон, томи — ақл ва иродадан; безаклари — фаросат, саховат, меҳрдан иборат бўлиши шарт... Одамлар сизга бахту омад тилашади, холос. Биров сизга битта ғишт олиб узатмайди. Аксинча, бахт саройини қуришингизга ҳалақит берадиганлар ҳам топилади. Агар сиз умрингизни улар билан олишишга сарфласангиз сарой қурилиши чала қолади.

Уйингизда тўй тадориғи бошланган. Сизни бу жараён унча қизиқтирмайди. Ақлу ҳаёлингиз тўй кунини келинсалом билан кириб келгувчи гўзалда! У остона ҳатлаши ҳамон назарингизда хонадонингиз осмонида саодат қуёши чарақлаб кетадигандай. Илоҳим шундай бўлсин! Лекин... ҳаётни фаслларга қиёслар бўлсак, тўй кунини эҳтимол, наврўзга ўхшатганимиз жониздир? У ҳолда баҳор осмонига назар ташлайлик: қуёшли кун ҳам, юлдузли кеча ҳам фусункор. Лекин осмон қуёши юзини тўсгувчи булутлар бор, тўс-тўпалон билан ҳамла қилувчи шамоллар бор, тупроқни титиб юборувчи жалаю дўллар бор...

Сиз ҳаёт баҳорига бу ўзгаришларни енгилла тайёрми-сиз? Табиатнинг ҳукмини ўзгартиришга инсон зотининг ақли

ҳам, кучи ҳам етмайди: қуёшни осмонга михлаб қўя олмайди, булутларни эски чойшабни қоққандай тозалаш қўлидан келмайди. Ҳаёт баҳорининг осмонига эса сиз умр йўлдошингиз билан бирга ҳукмронсиз. Бу осмонда доимо ҳаловат қуёши порлаб турадими ё булут босиб, сел келадими – икковингизнинг ақл-заковатингизга, тарбиянгизга боғлиқ.

Ақлингиз тўлиша бошлагани билан ҳаёт тажрибаси бобида ҳали анча нўноқсиз. Афсуски, буни тан олгингиз келмайди. Ўзингизни ҳамма нарсани биладигандай, ҳамма муаммоларни бир пасда ечиб ташлайдигандай кўрсатишга ҳаракат қиласиз. Бу даъвони инкор этманг, хўп денг. Шу сатрларни ёзаётиб, сизнинг хомушроқ чеҳрангизни кўз олдимга келтиряпман. “Хомушроқ” дейишимнинг сабаби, сиз ва сизнинг тенгдошларингизга ёши улугроқ бир киши насиҳат қила бошласа, пешонангизни тириштирмасангиз ҳам, нохушлик либосига ўралиб оласиз. Феълингизни билганим учун қўлга қалам олган пайтимда насиҳат қилишни мақсад қилиб қўймадим. Аксинча, сиз билан яқин дўст сифатида суҳбатлашгим келди. Ҳозир қарияларнинг “бугунги ёшлар бузилиб кетяпти”, деган норози гаплари қулоққа чалиниб қолади. Буни сиз ҳам эшитгандирсиз, кўнглингиз оғригандир. Мен муҳтарам оқсоқолларимизнинг бу даъволарини тўғри дея олмайман. Худога шукр, ёшларимиз тўғри йўлдалар. Меҳр-оқибатдан узоқлашмаганлар. Агар “бузилиб кетиш” ҳақидаги даъволарини маъқуллаган тақдиримизда ҳам, энди уларнинг ўзларига даъво қилиб дейишимиз мумкинки: “Азизлар, агар ёшлар бузилиб кетаётган бўлса, демак, бунга биз-катталар айбдоримиз. Чунки улар бизларнинг азиз фарзандларимиз. Улар осмондан тушгани йўқ. Уларни биз тарбия этдик. Улар бизларнинг гап-сўзларимизни эшитиб, ҳатти-ҳаракатларимизни кузатиб вояга етдилар. Сўканғич бўлсалар, сўкишларни гўдаклик чоғидаёқ унга ким ўргатган? Ғийбат хасталиги кимдан юққан?!”

Ҳа, азиз ўғлон, бундай даъволар чиққан пайтда мен сизларнинг шаънингизни кўксимни қалқон қилиб ҳимоя қилман. Шунинг учун ҳам сиз билан ғойибона бўлса-да, сирдош дўст сифатида юзма-юз ўтирибман.

Ҳақиқат шуки, мен ҳам қирқ йил аввал сизнинг ёшингизда бўлганман. Мен ҳам ўзимни ақлли ҳисоблар эдим. Шу

туфайли катгами ё кичикми хатолар қилинган. Озми-кўпми пушаймонлар бўлган. Мен бу гапларни ўз мисолимда айтяпман. Ҳолбуки, эллик-олтмиш ёшдан ошганларнинг барчаси ўтган умрига ўгирилиб қараса, армонли, ҳатто афсусли кунларни кўриши мумкин. Тенгдошлар билан учрашиб ёшлик эсланган дамда хатолар ёдга тушса, “агар катталар тўғри тарбия беришса, шу кўйга тушмас эдим”, деган гапни эшитиб қоламиз. Ёки: “биринчи хотиним яхши эди, ота-онам яраштиришга астойдил уринишганда яшаб кетардим, кейинги хотиним бошга битган бало бўлди”, деган таъналарни эшитамиз.

Албатта, дадангиз ёки бобонгиз ёки ёши улуғ қариндошларингиз сизга ҳаёт сабоқларини беришган. Тарбия ҳам олгансиз. Лекин тарбия – жонли жараён. Бу соҳада етилдим, деб тўхтаб бўлмайди.

Сизга кимдир биров камчилигингизни айтса, ранжийсиз-а? Ҳа, ранжийсиз, кўнглингиз ғашланади. Агар бу гап кўпчилик орасида айтилса, жаҳлингиз чиқиб, ғазаб тошларини ота бошлаганингизни ўзингиз ҳам сезмай қоласиз. Бировнинг камчилигини айтишнинг одоби бор: ёлғиз ўзига ҳилм-мулойимлик билан билдирилиб, бу камчиликдан қутилиш йўллари кўрсатилади. Суҳбатларимиз давомида йигитларнинг камчиликлари ҳақида тез-тез гапиришга тўғри келгани боис, асосий мавзуга ўтишдан олдин бу ҳақда мухтасар тарзда сўзлашиб олганимиз маъқул.

Ҳазрат Алишер Навоий таъбирлари билан айтилса, кўнгили бадан мулкининг подшоҳидир. Кўнгилининг саломатлиги – баданнинг ҳам саломатлиги, унинг нотоблиги бунинг ҳам нотоблигидир. Донолар демишларким: «Сен ўзингни кўрмоқ истайсанми? У ҳолда кўзгудаги ташқи қиёфанга эмас, ичингдаги кўзгуга боқ». Биз эса... кунда неча бор кўзгуга қараймиз. Қалбимизга-чи?

Аллоҳ таборака ва таоло марҳамат қилади: *«Аниқки, Биз жин ва инсан кўпларини жаҳаннам учун яратганмиз. Уларнинг диллари бору англай олмайдилар, кўзлари бору кўра олмайдилар, қулоқлари бору эшитмайдилар. Улар чорва кабидурлар, йўқ, улар (беақл ва бефаҳмликда) чорвалардан ҳам бадтардирлар. Ана ўшалар ғафлатда қолган кимсалардир»*. (Аъроф сурасидаги оят

маъносининг таржимаси). Аллоҳ субҳонаҳу ва таолонинг бу сўзлари биз бандаларни энг муҳим ишдан огоҳ этади. Яъниким, мусулмон киши қалбига эътибор бермоғи, қалбини қузатмоғи, қалбини ўнгламоғи ва турли маразлардан сақламоғи жоиз. Кимки ўз қалбини маразлардан сақлашга эътиборсиз экан, унинг билган-билмаган дардлари янада қўпаяр. Зеро, солиҳ амалларнинг ажри ҳам қалбга боғлиқдир. Пайғамбаримиз (соллаллоҳу алайҳи ва саллам): *«Огоҳ бўлинг! Танангизда бир парча гўшт бор. Агар у соғ бўлса, бутун жасад соғдир. Агар у бузилса, бутун жасад бузилади. Огоҳ бўлинг, у қалбдир.»* – деб бекорга хитоб қилмаганлар. Ибн Масъуд ҳазратлари деган эканларким: *«Жисмингиз қанчалик соғлом бўлмасин, қалбингиз мараз экан, билингким, Аллоҳ наздида сиз митти қўнғиздан ҳам ҳақирроқдирсиз».*

Ҳазрат Абу Ҳомид Ғаззолий «Мукошафат ул-қулуб» (Қалблар кашфиёти) китобларида дейдиларким: *«Билки, Аллоҳ бир бандасига хайр ато этмоқчи бўлса, унга ўз нафсининг қусур ва айбларини кўра оладиган басират беради. Кимнингки басирати ўткир бўлса, қусур ва айблари ўзига албатта кўринажак. Киши ўз айбларини билганда эса, уларни даволаш имконига эга бўлади. Лекин, афсуским, инсонларнинг кўпчилиги ўз қусур ва айбларини кўрмайди. Аҳвол шундайки, баъзан киши бир мўмин қардошининг кўзидаги тариқдай кирни кўради-ю аммо ўз кўзидаги ёнғоқдай доғни кўрмайди. Кимки ўз нафсининг айбларини кўрмоқчи бўлса, бениҳоя тўғри, басиратли киши билан дўст тутинмоғи жоиз. Токи бу дўст унинг аҳволини, ҳаракат ва атворларини кўз остида тутсин. Зоҳирий ёки ботиний хунук бир феълни кўрса, унга танбеҳ берсин».*

Улуғ алломанинг фикрларига қўшимча қилиб дейишимиз мумкинки, «басиратли дўст» атамасини китобларга нисбатан ҳам қўлласак бўлади. Бу ўринда китобларнинг энг улуғи, Аллоҳнинг биз бандаларига берган улуғ неъматини – Қуръони Каримни, ҳадиси қудсийни ва Расулуллоҳнинг (с.а.в.) саҳиҳ ҳадислари жамланган китобни ҳамда буларга асосланиб ёзилган доноларнинг битикларини назарда тутяпмиз. Буларни ҳамиша ўқиб юрувчи, тушуниб, тўғри англовчи ва ўқиганларига амал қилувчи киши ҳеч қачон адашмайди.

Қадим-қадимдан комиллик мартабасига етганлар шундай йўлни тутганлар, яъни: Куръон ва ҳадисларга амал қилганлар, пок ниятли дўстларининг насиҳатига қулоқ солганлар. Ҳазрати Умар, Аллоҳ ундан рози бўлсин: «Менга айбларимни кўрсатувчи кимсага Аллоҳ хайр берсин!» деб дуо қилар эканлар. У муҳтарам зот кўпинча Солмон Форсийга, Аллоҳ ундан рози бўлсин, мурожаат қилар эканлар. Бир куни «Менинг айб ва қусурларимни айтинг», деганларида Солмон Форсий аввал у ҳазратдан узр сўраб, кейин: «Эшитишимча, дастурхонга икки ҳил зиравор қўйдирармишсиз. Бири кундузи, иккинчиси кечаси киядиган махсус икки шимингиз бор эмиш?» – дебдилар. Ҳазрат Умар бу дашномни эшитиб: «Булардан бошқа яна айбим борми?» – деб сўрабдилар. Солмон Форсий «Йўқ», – деб жавоб қилганларида у шарафли зот: «Шу иккиси ҳам менга етарли», – деган эканлар. Ҳазрати Умар Ҳузайфадан ҳам, Аллоҳ ундан рози бўлсин, ўз қусур ва айбларини сўраб турар эканлар. Ҳатто бир куни у кишидан: «Сен мунофиқлар масаласида Аллоҳ Расулининг сирдоши эдинг. Менда мунофиқлик аломатларидан бирон белги кўрасанми?» – деб сўраган эканлар. Ҳазрати Умар қадр-қимматларининг юксаклигига ва мартабаларининг баландлигига қарамай, ўз нафсларини ҳамиша шундай шубҳа остида тутар эканлар. Ҳаззолий ҳазратлари таъкид этмишларким: «Одам қанчалик ақлли ва даража жиҳатидан юксак бўлса, кибр ва ҳаво жиҳатидан шу даража кичик бўлади. Нафсини энг катта шубҳа остида тутадиган инсон ҳам шудир».

«Лекин, очигини айтганда, бундай хислатларнинг баҳоси ошиб кетди. Жуда оз кишилар бундай феъл-атворларга эгадирлар. Дўсту улфат, ошна-оғайнилар орасида бир-бирига лаганбардорлик қилмайдиганлар, бирининг айб ва қусурларини наридан бери ёймайдиганлар, ҳасад қилмайдиганлар жуда озайиб кетди. Дўст-улфат, ошна-оғайнилар ичида, ҳеч шак-шубҳасиз, ҳасадагўйлар, ғаразгўйлик билан иш юритиб, айб ва қусур бўлмаган бир ҳаракатингни айб ва қусур деб гап тарқатувчилар ёхуд табиий лаганбардорлиги туфайли қусур ва айбларингни юзингга айтмайдиганлар бор. Мана шундай сабабларга кўра Довуд Тоий инсонлардан ажрашиб кетган эди. Ўзидан: «Нега инсонлар билан ош-қатиқ бўлмайсан?» деб сўралганида у шундай жавоб берганди: «Менга айб ва қусурларимни айтмайдиган инсонлар билан яқин юриб нима қиламан?»

Диндор кишилар учун энг сеvimли нарса — бошқаларнинг танбеҳи билан ўз қусур ва айбларидан воқиф бўлмоқдир».

Мана, буюкларимизнинг ҳоли!.. Афсуски, бизнинг замонамизда иш терсига қараб кетди. Аҳвол шу даражага етдики, энди бизларга насиҳат қиладиган, айб ва қусурларимизни айтадиган кишиларни энг ёмон инсонлар ўрнида кўрадиган бўлиб қолдик. Бу — иймонимиз заифлашганининг аломатидир. Чунки ёмон феъл-атворлар — чақонғич илонлар ва чаёнлардир. Агар либосимиз этагига бир чаён ёпишиб, чақай деб турганда бизга биров бундан хабар берса, албатта, унга миннатдор сўзларимизни айтамыз, севинамыз ва чаённи чертиб ташлаб, ўлдиришга чоғланамиз. Ҳолбуки, бу чаённинг зарари бадангадир, берадиган азоби эса бир кун, ярим кун давом этади. Ёмон ахлоқнинг қалб софлигига етказадиган зарари эса қўрқинчироқдир, ўлимдан кейин эса абадиян ва ё мингларча йил давом этадиган қўрққуликдир. Шунга биламизми? Билсак, нечун биров бизга қусур ва айбларимизни айтса, бундан севинмаймыз, бу қусур ва айбларни йўқотиш билан машғул бўлмаймыз. Аксинча, биз ҳам у кимсага насиҳат қилишга киришамиз ва шундай деймиз:

— Ўзинг ҳам шундай-шундай қиласан. Ўзингнинг ҳам шундай қусурларинг бор!

Унинг насиҳатини шу тариқа қабул этамыз ва тескарисини қилиб, орада душманчилик туғилишига сабабчи бўламиз. Бу ҳол — гуноҳлар кўплиги сабаб бўлган қалб қашшоқлигидандир. Буларнинг асли эса иймоннинг заифлигидандир...»

Ардоқли ўғлон, мазкур сатрларни ўқиб, «Тўғри гаплар...» дегандирсиз? Ҳа, баракалла! Лекин нима учун кўштирноқ орасида баён қилдик, шунга аҳамият бердингизми? Гап шундаки, бу ақлли гапларни биз тўқимадик, балки Абу Ҳомид Ғаззалининг китобларидан кўчирдик. Қаранг, бундан салкам минг йил муқаддам айтилган фикрлар бугунги кунга мос келиб турса? Бу нима, асрлар давомида инсонлар яхшилик сари силжимадиларми? Иймон заифлиги то ҳануз сақланиб қоляптими? Йўқ, бундай хулосага бормаслик керак. Бадбинликка берилмоқ ҳам ўринсиздир. Ҳар замонанинг ўзига яраша фазилатлари ва ўзига ҳос қусурлари мавжуд. Бу фоний дунё — имтиҳон дунёси экан, ҳар бир авлод бу имтиҳондан ўзига ҳос тарзда ўтади. Ҳар бир авлоднинг афзалликлари ва гуноҳлари ҳам бўлади.

Bu tanishuv parchasidir. Asarning to'liq versiyasi
<https://kitobxon.com/oz/asar/815> saytida.

Бу танишув парчасидир. Асарнинг тўлиқ версияси
<https://kitobxon.com/uz/asar/815> сайтида.

Это был ознакомительный отрывок. Полную версию можно
найти на сайте <https://kitobxon.com/ru/asar/815>